

Warszawa, dnia 19 września 2023

MEMORANDUM

dla Grupy Roboczej Stowarzyszeń Zrzeszających Psychoterapeutów w sprawie wybranych aspektów projektowanej ustawy o zawodzie psychoterapeuty i samorządzie zawodowym psychoterapeutów

1. PODSUMOWANIE

1.1 Psychoterapeuci jako jeden zawód zaufania społecznego

Z punktu widzenia aksjologii Konstytucji RP oraz standardów konstytucyjnych wywodzonych z Preambuły (zasada pomocniczości), art. 2 (zasada sprawiedliwości społecznej) w zw. z art. 31 ust. 3 (zasada proporcjonalności) oraz z art. 32 (zasada równości i równego traktowania) ustawy zasadniczej, **traktowanie psychoterapeutów jako jednej grupy zawodowej (przedstawicieli jednego zawodu) jest nie tylko dopuszczalne, ale też – w naszej ocenie – bardziej uzasadnione niż ustawowe zróżnicowanie statusu przedstawicieli poszczególnych podejść psychoterapeutycznych.** Za dopuszczalnością uznania psychoterapeutów reprezentujących różne grupy podejść za przedstawicieli jednego zawodu przemawiają ponadto argumenty prawne, systemowe i funkcjonalne, opisane szczegółowo w pkt 4.1.1.1.

Mając na uwadze naturę czynności zawodowych wykonywanych przez psychoterapeutów oraz społeczne znaczenie zawodu psychoterapeuty widzimy silne argumenty prawne do przyjęcia, że zawód ten można uznać za **zawód zaufania publicznego w rozumieniu art. 17 ust. 1 Konstytucji RP** – zob. pkt 4.1.3.1.

1.2 Samorząd zawodowy oparty o model odrębnych podejść psychoterapeutycznych z częścią wspólną

Model odrębnych podejść psychoterapeutycznych z częścią wspólną zakłada, że każdy przyszły psychoterapeuta musiałby spełnić wymogi „wspólne” dla wszystkich psychoterapeutów oraz wymogi „szczególne” charakterystyczne dla wybranych podejść psychoterapeutycznych. W naszej ocenie istnieje szereg argumentów przemawiających za tym, że taki model jest właściwy dla tej grupy zawodowej, ponieważ:

- Zapewnia koordynację zawodu psychoterapeuty;
- Zapewnia wspólne kryteria etyczne oraz zasady dotyczące części wspólnych dla poszczególnych modeli podejść psychoterapeutycznych;
- Jednocześnie w tym modelu możliwe jest uwzględnienie specyfiki i różnic pomiędzy poszczególnymi podejściami;

- Odpowiednie ukształtowanie zasad wyboru do samorządu może zapewnić proporcjonalną i odpowiednią reprezentację przedstawicieli różnych podejść w kształtowaniu zasad wykonywania zawodu psychoterapeuty.

2. PODSUMOWANIE SZCZEGÓŁOWE

2.1 Zawód psychoterapeuty i samorząd zawodowy psychoterapeutów a różnice wynikające ze stosowanych podejść psychoterapeutycznych (w tym w zakresie przygotowania zawodowego)

Zawód psychoterapeuty jest zawodem bardzo **zróżnicowanym wewnątrznie**, występują w nim różne podejścia, które determinują sposób pracy z osobą korzystającą z psychoterapii. Różnice zachodzące pomiędzy różnymi podejściami uzasadniają inny proces przygotowania do wykonywania zawodu.

Jednocześnie można wskazać pewne **wspólne, podstawowe reguły postępowania**, które są charakterystyczne dla wszystkich podejść i uzasadniają ujmowanie różnych podejść jako różnych sposobów świadczenia psychoterapii rozumianej jako pewien sposób świadomego postępowania terapeutycznego z osobą korzystającą z psychoterapii.

W ramach jednego zawodu mogą występować różnice co do zakresu wykonywanych prac oraz związanego z tym przygotowania. Widzimy argumenty prawne i systemowe, które uzasadniają twierdzenie, że **stosowanie różnych podejść psychoterapeutycznych, przy zachowaniu wspólnych podstawowych reguł postępowania, może mieścić się w ramach koncepcji jednego zawodu** – zob. pkt 4.1.1.1.

Mając na uwadze naturę czynności zawodowych wykonywanych przez psychoterapeutów oraz społeczne znaczenie zawodu psychoterapeuty widzimy silne argumenty prawne do przyjęcia, że zawód ten można uznać za **zawód zaufania publicznego w rozumieniu art. 17 ust. 1 Konstytucji RP** – zob. pkt 4.1.3.1.

W naszej ocenie nie tylko nie ma przeszkód, ale też istnieją argumenty prawne przemawiające za tym, aby przedstawiciele różnych podejść psychoterapeutycznych identyfikujący się jako jedna grupa zawodowa, stanowiąca zawód zaufania publicznego, byli zrzeszeni w ramach **jednego samorządu zawodowego** – zob. pkt 4.2.4.

Możliwe jest przyjęcie co najmniej kilku różnych podejść do uregulowania zasad nabywania uprawnień zawodowych oraz rozstrzygnięć co do ewentualnego kształtu przyszłego samorządu zawodowego. W naszej ocenie możliwe jest wyszczególnienie modelu odrębnych zawodów, modelu specjalizacyjnego, modelu odrębnych podejść psychoterapeutycznych oraz modelu odrębnych podejść psychoterapeutycznych z częścią wspólną.

Model odrębnych zawodów zakłada, że każde z podejść psychoterapeutycznych miałyby swoje własne, odmienne wymogi związane z nabywaniem prawa wykonywania zawodu w określonej grupie podejść. W tym modelu możliwe byłoby utworzenie jednego samorządu zawodowego albo każda z tworzyłaby własną izbę.

Model specjalizacyjny zakłada, że każdy psychoterapeuta zdobywałby prawo wykonywania zawodu psychoterapeuty po spełnieniu takich samych podstawowych wymogów. Z kolei dalsze przygotowanie zawodowe uwzględniające uwarunkowania konkretnych podejść psychoterapeutycznych stanowiłoby rodzaj specjalizacji. Taki model pozwalałby na utworzenie jednego samorządu zawodowego (nie wyklucza to jednocześnie możliwości uregulowania zasad działania samorządu z uwzględnieniem specjalizacji).

Model odrębnych podejść psychoterapeutycznych W modelu tym każde z podejść psychoterapeutycznych miałyby swoje własne, odmienne wymagania związane z nabywaniem prawa wykonywania tego samego zawodu psychoterapeuty. W tym modelu również dopuszczalne byłoby utworzenie jednego samorządu zawodowego.

Model odrębnych podejść psychoterapeutycznych z częścią wspólną zakłada, że każdy przyszły psychoterapeuta musiałby spełnić wymagania „wspólne” dla wszystkich psychoterapeutów oraz wymagania „szczególne” charakterystyczne dla wybranej grupy podejść. W tym przypadku również dopuszczalne byłoby utworzenie jednego samorządu zawodowego.

Regulacje prawa Unii Europejskiej oraz Konstytucja RP nie przesądzają jednoznacznie trybu kształcenia teoretycznego oraz przygotowania praktycznego do wykonywania zawodów regulowanych. Krajowy ustawodawca może więc w praktyce przyjmować bardzo różne rozwiązania, które zapewniają jakość i wiarygodność zawodu.

Przepisy prawa polskiego nie posługują się jednym, uniwersalnym standardem regulowania procesu nabywania uprawnień zawodowych w przypadku zawodów regulowanych ustawowo oraz zawodów zaufania publicznego, a **regulacja tej problematyki nie jest obecnie jednolita – zob. pkt 4.3.1.**

Obowiązujące w Polsce ustawy zawodowe zawierają regulacje wyraźnie uwzględniające m.in. **możliwość uzyskania tych samych uprawnień zawodowych przy zupełnie odmiennej ścieżce przygotowania zawodowego** oraz odmiennych kierunkach studiów, uwzględnienie wewnętrznego zróżnicowania zawodu, czy też wreszcie zrzeszanie osób o odmiennych uprawnieniach w ramach jednego samorządu (np. samorząd pielęgniarek i położnych, samorząd lekarzy i lekarzy dentyków) – zob. pkt 4.3.2.

Zawód psychoterapeuty jest regulowany także w niektórych państwach Unii Europejskiej –co ważne, jako jeden zawód. W ramach jednego zawodu uwzględniane są różne grupy podejść psychoterapeutycznych. Analogiczne podejście wydaje się prezentować polski ustawodawca (m.in. na gruncie ostatniej nowelizacji ustawy o zdrowiu psychicznym).

Powyższe wskazuje na możliwość uregulowania na poziomie ustawowym różnych zasad przygotowania zawodowego w celu nabywania prawa do wykonywania jednego zawodu (w ramach jednego samorządu).

2.2 Sposób regulacji procesu kształcenia i egzaminowania zawodowego

Zasady szkolenia zawodowego i egzaminowania są zróżnicowane, w zależności od sposobu ukształtowania danego zawodu. Samorządy zawodowe sprawują pieczę nad m.in. procesem nadawania uprawnień zawodowych, ale nie przesądza to o tym, jakie podmioty mogą być

w ten proces zaangażowane. Potencjalnie więc **proces przygotowania zawodowego i egzaminowania może przebiegać z zaangażowaniem podmiotów trzecich.**

Obowiązujące regulacje przewidują powyższą możliwość, **uzależniając możliwość zaangażowania zewnętrznych podmiotów pod warunkiem spełniania przez nie ustawowych wymogów – zob. pkt 5.2.1.**

Z obowiązujących regulacji nie wynika jeden określony model nadzoru państwa nad pieczę sprawowaną przez samorząd. W szczególności **nie sposób wywieść obowiązku udziału w egzaminie przedstawiciela władzy publicznej** (choć jest to spotykane rozwiązanie).

Powyższe wskazuje na możliwość uregulowania na poziomie ustawowym zasad prowadzenia kształcenia zawodowego, w którym podmioty prowadzące kształcenie zawodowe oraz przeprowadzające egzaminy zawodowe nie byłyby organami samorządu.

3. WPROWADZENIE

W związku z prowadzonymi pracami koncepcyjnymi nad projektem ustawy o zawodzie psychoterapeuty i samorządzie zawodowym psychoterapeutów¹ Sekcja Naukowa Psychoterapii Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego zwróciła się do kancelarii Domański Zakrzewski Palinka sp. k. (dalej: „DZP”) z prośbą o przygotowanie memorandum, którego celem będzie identyfikacja:

- argumentów prawnych na rzecz możliwości uregulowania na poziomie ustawowym różnych zasad przygotowania zawodowego w celu nabywania prawa do wykonywania jednego zawodu psychoterapeuty (w ramach jednego samorządu);
- argumentów prawnych na rzecz możliwości uregulowania na poziomie ustawowym zasad prowadzenia kształcenia zawodowego psychoterapeutów, w którym podmioty prowadzące kształcenie zawodowe oraz przeprowadzające egzaminy zawodowe nie byłyby organami samorządu.

Memorandum może posłużyć jako punkt wyjścia do dalszej dyskusji nad kształtem rozwiązań możliwych do zaproponowania w ramach prac nad projektem przyszłej ustawy o zawodzie psychoterapeuty i samorządzie zawodowym psychoterapeutów. W związku z tym przyjęto założenie, że obecnie obowiązujące regulacje prawne dotyczące wymagań do wykonywania zawodu psychoterapeuty mogą ulec zmianie i nie ograniczają możliwości formułowania propozycji innych rozwiązań.

---

¹ Nazwa robocza propozycji (projektu aktu prawnego).

4. STAN FAKTYCZNY²

4.1 Charakterystyka zawodu psychoterapeuty

4.1.1 Psychoterapeuta jako samodzielny zawód

Na potrzeby memorandum przyjmujemy, poparte głosem środowiska psychoterapeutów oraz prezentowane w literaturze naukowej, założenie, że **zawód psychoterapeuty jest w pełni samodzielnym zawodem**, odrębnym od innych zawodów. Wymaga bowiem wiedzy i umiejętności oraz walorów osobowościowych w innych profesjach niewystępujących lub niekoniecznych, jednocześnie jednak do jego uprawiania potrzebna jest wiedza i umiejętności specyficzne, np. dla psychiatrii i psychologii (a także antropologii kulturowej czy socjologii). Zakładamy więc, że jest to odrębny zawód osadzony na innych zawodach³.

4.1.2 Różnicowanie wewnętrzne zawodu psychoterapeuty

Pomimo zarysowanej odrębności od innych zawodów, **zawód psychoterapeuty jest jednocześnie bardzo zróżnicowany wewnętrznie**. Wyróżnia się obecnie co najmniej kilka różnych podejść psychoterapeutycznych, do których to grup zalicza się przede wszystkim grupy podejść: psychoanalityczno-psychodynamiczne, humanistyczno-doświadczeniowe, poznawczo-behawioralne, systemowe, a także podejścia integrujące różne modalności⁴.

Różnica pomiędzy różnymi podejściami polega przede wszystkim na tym, do których kategorii przywiązuje się największą wagę: myśli, uczuć czy zachowań klienta, a także czy i w jakim stopniu uwzględnia się kontekst rodzinny, społeczny czy kulturowy do rozumienia jego trudności. Kolejnym kryterium różnicującym może być rozumienie przyczynowości – ten sam skutek może wynikać z różnych przyczyn (zasada ekwifinalności) oraz jedna przyczyna może wywoływać wiele różnych rezultatów (zasada ekwipotencjalności)⁵.

Różnice zachodzące pomiędzy różnymi podejściami uzasadniają inny proces przygotowania do wykonywania zawodu. W praktyce w Polsce standard kształcenia został wypracowany przez stowarzyszenia i organizacje psychoterapeutów zrzeszające praktyków w danym podejściu. Zakłada on m.in. ukończenie całościowego szkolenia w psychoterapii trwającego minimum cztery lata oraz obejmującego min. 1200 godzin kształcenia teoretycznego i praktycznego, spełnienie dodatkowych wymogów opisanych w procedurach certyfikacyjnych poszczególnych stowarzyszeń zawodowych oraz egzamin certyfikacyjny (zewnętrzny, niezależny od podmiotów szkolących) przeprowadzany przez stowarzyszenia zrzeszające psychoterapeutów. Co przy tym kluczowe, **szczegółowe wymogi stawiane psychoterapeutom ubiegającym się o certyfikat psychoterapeuty oraz ubiegającym się o przedłużenie jego ważności są określane przez poszczególne stowarzyszenia psychoterapeutów.** Tym samym różne osoby wykonujące zawód

---

² Przedstawiona w tej części memorandum analiza stanowi jedynie wprowadzenie do dalszej analizy prawnej. Pod jej kątem przedstawia wybrane zagadnienia i przyjęte założenia. Nie wyczerpuje merytorycznie tematu.

³ B. de Barbaro, *Tezy o psychoterapii w Polsce*, Psychoterapia, nr 1 (164), 2013, s. 5.

⁴ Por. Tamże, s. 13; Deklaracja o psychoterapii (<https://prp.org.pl/deklaracja-o-psychoterapii/>).

⁵ A. Słysz, *Konceptualizacja przypadku w różnych modelach psychoterapii*, Poznań 2017, s. 36.

psychoterapeuty mogą reprezentować różne podejścia i spełniać różne szczegółowe wymogi, po przejściu odmiennego – w pewnym zakresie – trybu przygotowania zawodowego.

4.1.3 Wspólne podstawy dla wykonywania zawodu psychoterapeuty

Pomimo powyższych różnic, można określić pewne **reguły postępowania, wspólne różnym formom psychoterapii**. Należy do nich świadome i celowe korzystanie z nieswoistych czynników leczniczych. Wynikają one z samego nawiązania relacji terapeutycznej i z nadziei pacjenta na uzyskanie poprawy stanu zdrowia. Wspólne jest także: posługiwanie się głównie komunikacją werbalną, pobudzanie pacjenta do ujawniania swoich przeżyć i okazywanie przez terapeutę zainteresowania tymi przeżyciami (mniej istotne w innych niż psychoterapia formach leczenia). Zachowania psychoterapeuty (werbalne i niewerbalne) mają na celu sprowokowanie reakcji mogących modyfikować zakłócenia procesów psychicznych, powinny być także bodźcami mającymi uruchamiać powstawanie własnych myśli i uczuć pacjenta (w odróżnieniu od edukowania, instruowania czy doradzania, w których przekazywane są wiedza, poglądy, postawy itp. nauczyciela). Do tych wspólnych reguł należy także szczególna postawa terapeuty – przyjaznego, spokojnie słuchającego, neutralnego wobec ocen i postaw etycznych, a co najważniejsze – ograniczającego swoje działanie do pobudzania i ukierunkowywania aktywności pacjenta, skupiającego uwagę na tym, co się dzieje w czasie spotkania, i reagującego tak, by doprowadzić do zmiany korygującej istniejące zaburzenie. Podstawową umiejętnością terapeuty, niezależnie od poglądów teoretycznych, jest świadome używanie interwencji psychoterapeutycznych jako narzędzia wywołującego określone i pożądane reakcje⁶.

4.1.4 Regulacje prawne dotyczące wykonywania zawodu psychoterapeuty

Zawód psychoterapeuty kształtował i rozwijał się w Polsce przez ostatnie dziesięciolecia jako zawód nieregulowany, tj. niepodlegający pod żadne dedykowane regulacje prawne⁷. Tym samym za psychoterapeutów mogły się w praktyce podawać różne osoby, nawet te, które nie przeszły żadnego profesjonalnego przygotowania.

Pewną zmianę w tym zakresie wprowadziła nowelizacja rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień, która weszła w życie 1 stycznia 2022 r.⁸. Wprowadziła ona do systemu prawa m.in. **definicję osoby posiadającej certyfikat psychoterapeuty**, za którą uznaje się osobę, która spełnia łącznie następujące warunki:

- posiada tytuł zawodowy lekarza lub tytuł zawodowy magistra pielęgniarstwa, lub magistra po ukończeniu studiów na kierunku psychologii, pedagogiki, resocjalizacji, socjologii albo spełnia warunki określone w art. 63 ust. 1 ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów;

⁶ J. Aleksandrowicz, J. Czabała, *Podstawy Psychoterapii*, [w:] *Psychiatria. T. 3, Metody leczenia, zagadnienia etyczne, prawne, publiczne, społeczne*, Wrocław 2012, s. 258.

⁷ Z zastrzeżeniem regulacji dotyczących specjalisty w dziedzinie psychoterapii dzieci i młodzieży oraz specjalisty w dziedzinie psychoterapii uzależnień.

⁸ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 15 grudnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień (Dz.U. z 2021 r. poz. 2400).

- ukończyła podyplomowe szkolenie w zakresie oddziaływań psychoterapeutycznych mających zastosowanie w leczeniu zaburzeń zdrowia, prowadzone metodami o udowodnionej naukowo skuteczności, w szczególności metodą terapii humanistyczno-doświadczeniowej lub integracyjnej, lub poznawczo-behawioralnej, lub psychoanalitycznej, lub psychodynamicznej, lub systemowej, w wymiarze co najmniej 1200 godzin albo przed 2007 r. ukończyła podyplomowe szkolenie w zakresie oddziaływań psychoterapeutycznych mających zastosowanie w leczeniu zaburzeń zdrowia w wymiarze czasu określonym w programie tego szkolenia;
- posiada zaświadczenie poświadczające odbycie powyższego szkolenia zakończonego egzaminem przeprowadzonym przez komisję zewnętrzną wobec podmiotu kształcącego, w skład której nie wchodzi przedstawiciele podmiotu kształcącego, w szczególności powołaną przez stowarzyszenia wydające certyfikaty psychoterapeuty.

Tym samym regulator wyraźnie wyodrębnił psychoterapeutów, a do grupy tej zaliczył wprost psychoterapeutów reprezentujących różne podejścia. Należy jednak zastrzec, że przywołane rozporządzenie i zawarte w nim przepisy mają ograniczony zakres zastosowania – są wiążące dla Narodowego Funduszu Zdrowia w procesie finansowania świadczeń opieki zdrowotnej.

Kolejną zmianą o podobnym charakterze było przyjęcie ustawy z dnia 17 sierpnia 2023 r. o niektórych zawodach medycznych, która wprowadziła definicję psychoterapii do ustawy o ochronie zdrowia psychicznego⁹ oraz określiła, że psychoterapię w ramach opieki zdrowotnej nad osobami z zaburzeniami psychicznymi, wykonywanej w ramach podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej, prowadzi osoba posiadająca certyfikat psychoterapeuty, która spełnia wskazane szczegółowo w przepisach prawa kryteria. Podobnie jak wcześniej w przypadku rozporządzenia, tak i teraz ustawodawca w ramach pojęcia osoby posiadającej certyfikat psychoterapeuty uwzględnił cały szereg profesjonalistów o różnych ścieżkach przygotowania zawodowego i związanymi z nimi wymogach.

Niezależnie od powyższego, z uwagi na szczególne potrzeby związane z ochroną zdrowia, przyjęte zostały też dedykowane regulacje dotyczące specjalisty w dziedzinie psychoterapii dzieci i młodzieży oraz specjalisty w dziedzinie psychoterapii uzależnień.

4.1.5 Konkluzje – stan faktyczny

- Są podstawy do przyjęcia, że zawód psychoterapeuty jest w pełni **samodzielnym zawodem**, odrębnym od innych zawodów.
- Zawód psychoterapeuty jest zawodem bardzo **zróżnicowanym wewnątrznie**, występują w nim różne podejścia, które determinują sposób pracy z osobą korzystającą z psychoterapii. Różnice zachodzące pomiędzy różnymi podejściami uzasadniają inny proces przygotowania do wykonywania zawodu.

---

⁹ Zgodnie z art. 5 ust. 2 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego „Psychoterapia to celowe i planowane oddziaływania psychologiczne, zmierzające do złagodzenia lub usunięcia objawów zaburzenia oraz do poprawy funkcjonowania psychicznego i społecznego, wspierające dążenia jednostki lub rodziny do zdrowia i rozwoju, kierowane do osób z zaburzeniami psychicznymi”.

- Jednocześnie można wskazać pewne **wspólne, podstawowe reguły postępowania**, które są charakterystyczne dla wszystkich podejść i uzasadniają ujmowanie różnych podejść jako różnych sposobów świadczenia psychoterapii, rozumianej jako pewien sposób świadomego postępowania terapeutycznego z osobą korzystającą z psychoterapii. Tym samym uzasadnia to kwalifikację przedstawicieli różnych podejść w ramach jednego zawodu psychoterapeuty.
- Są podstawy do uznania, że przyjęte na poziomie ustawowym regulacje prawne adresujące zagadnienia związane z psychoterapią **odzwierciedlają powyższe założenia**, tj. przy określeniu warunków kwalifikacyjnych prowadzenia psychoterapii (w rozumieniu nowo wprowadzonej definicji legalnej) traktują psychoterapeutów reprezentujących różne podejścia (metody terapii) jako jedną grupę.

5. ANALIZA PRAWNA – JEDNOŚĆ ZAWODU PSYCHOTERAPEUTY I SAMORZĄDU ZAWODOWEGO

5.1 Pojęcie zawodu, zawodu regulowanego i zawodu zaufania publicznego

5.1.1 Pojęcie zawodu

Przepisy prawa nie definiują jednoznacznie pojęcia zawodu. Jedynie objaśnienia do struktury klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy zawarte w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania wskazują, że zawód stanowi źródło dochodów i oznacza zestaw zadań (czynności) wyodrębnionych w wyniku społecznego podziału pracy, wymagających kompetencji nabytych w toku uczenia się lub praktyki. Natomiast specjalność obejmuje część zawodu, wymagającą dodatkowych kompetencji.

Słownikowo zawód oznacza „wyuczone zajęcie wykonywane w celach zarobkowych”¹⁰, czy też „zbiór zadań i czynności, wykonywanych przez daną osobę dla uzyskania zarobku, wymagający konkretnej wiedzy i umiejętności, które się zdobywa dzięki wykształceniu, szkoleniu i ćwiczeniom praktycznym”¹¹. Kluczowym aspektem jest zatem – obok zarobkowego charakteru – wymóg odpowiedniego przygotowania i nabycia kompetencji do pracy w zawodzie.

W literaturze prawniczej spotkać można różne próby dookreślenia znaczenia tego pojęcia na gruncie prawnym, które rozwijają jego słownikową definicję, akcentując różne jego cechy. Pod kątem dalszych rozważań związanych z przedmiotem memorandum kluczowy jest aspekt jednolitego przygotowania do wykonywania określonego zawodu. W tym zakresie przywołać można przykładowo poniższe ujęcia:

- Zawód oznacza osobiste wykonywanie wewnętrznie spójnego zbioru czynności (zadań) wymagających określonych kwalifikacji (wiedzy lub/i umiejętności), systematycznie i odpłatnie, na podstawie i w granicach obowiązującego porządku prawnego¹².

¹⁰ <https://sjp.pwn.pl/szukaj/zaw%C3%B3d.html>

¹¹ https://wsjp.pl/haslo/do_druku/35175/zawod

¹² Wojtczak K., *Zawód i jego prawna reglamentacja*. Studium z zakresu materialnego prawa administracyjnego, Poznań 1999;

- *Zawód to grupa społeczna łącząca ludzi o podobnych kwalifikacjach, zjednoczonych poza tym zadaniami i mentalnością, wyodrębniona zewnętrznie statusem społecznym. Jest to grupa społeczna powstała do wykonywania określonych działań i realizacji celów związanych z zaspokajaniem różnych potrzeb ludzkich. Czynności te, służące nie tylko zaspokajaniu potrzeb ich wykonawców, ale też całej społeczności, stanowią pewną funkcję społeczną zwaną zawodem¹³.*
- *Mianem zawodu określa się w istocie szczególną kategorię aktywności ludzkiej, która, kształtując oznaczone role społeczne jej wykonawców, polega na zarobkowym, osobistym i systematycznym wykonywaniu relatywnie spójnego zbioru czynności wymagającego zarazem określonych kompetencji ich wykonawcy¹⁴.*

5.1.1.1 Argumenty przemawiające za uznaniem czynności wykonywanych przez psychoterapeutów reprezentujących różne grupy podejść za jeden zawód

Jak wynika z powyższego przeglądu definicji, pojęcie „zawodu” może obejmować zbiór czynności „wewnętrznie spójnych”, „relatywnie spójnych”, które wykonywane są przez osoby „o podobnych kwalifikacjach” czy „określonych kompetencjach”. **Z definicji tych nie wynika zarazem, że dla uznania danej grupy czynności za zawód konieczne jest, aby były to czynności jednakowe, jednorodne (wystarczy: spójne) albo wykonywane przez osoby posiadające identyczne kwalifikacje lub kompetencje (wystarczy: podobne, określone).**

Można twierdzić, że w definicje te wpisana jest pewna elastyczność co do zakresu wykonywanych prac oraz związanego z tym przygotowania. Mając na uwadze charakterystykę zawodu psychoterapeuty zaprezentowaną w punkcie 3. memorandum, można więc uznać, że **stosowanie różnych podejść przy zachowaniu wspólnych podstawowych reguł postępowania może mieścić się w ramach koncepcji jednego zawodu**, podobnie jak związane z tym odstępstwa związane z procesem przygotowania zawodowego. Pomimo zachodzących różnic w podejściu do osoby korzystającej z psychoterapii występuje bowiem wiele wspólnych elementów, które określony zbiór podobnych czynności pozwalają wyodrębnić jako psychoterapię właśnie.

Za dopuszczalnością uznania psychoterapeutów reprezentujących różne grupy podejść za przedstawicieli jednego zawodu mogą ponadto przemawiać następujące argumenty:

- niezależnie od reprezentowanej grupy podejścia **wspólne są cel i zasadnicze funkcje** czynności zawodowych wykonywanych przez psychoterapeutów (zob. pkt 3.1.3.),
- psychoterapeutów obowiązują wykształcone w praktyce **zasady deontologii (zasady etyczne), wspólne dla całego środowiska zawodowego**, których kodeksy etyczne przyjęte przez organizacje zrzeszające psychoterapeutów poszczególnych podejść psychoterapeutycznych stanowią doprecyzowanie i rozwinięcie;
- z punktu widzenia aksjologii Konstytucji RP, w tym standardów konstytucyjnych wywodzonych z Preambuły (zasada pomocniczości), art. 2 (zasada sprawiedliwości społecznej) w zw. z art. 31 ust. 3 (zasada proporcjonalności) oraz z art. 32 (zasada równości i równego traktowania),

¹³ A. Nawrocka, *Etos w zawodach medycznych*, Kraków 2008;

¹⁴ K. Dąbrowski, *Zawody zaufania publicznego na gruncie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 2022;

bardziej uzasadnione wydaje się traktowanie psychoterapeutów jako jednej grupy zawodowej (przedstawicieli jednego zawodu), niż ustawowe zróżnicowanie statusu przedstawicieli poszczególnych podejść psychoterapeutycznych, ponieważ:

- przedstawiciele tej grupy **wykazują wspólną cechę relewantną** (wykonywanie czynności zawodowych składających się na psychoterapię, co – niezależnie od przyjętego podejścia psychoterapeutycznego – wymaga profesjonalnego przygotowania, doświadczenia, dyskrecji, a także służy wspólnemu celowi, tj. ochronie zdrowia osoby korzystającej z usług psychoterapeuty, a przy tym jest realizowane przy zapewnieniu określonych, wspólnych dla wszystkich podejść, kwalifikacji osobistych i standardów etycznych); cecha ta – jako dystynktywna dla zawodu psychoterapeuty – może być kryterium ustawowego wyodrębnienia tej grupy zawodowej spośród innych grup;
- **ustawodawca dysponuje szeroką swobodą przy doborze kryterium relewantnego dla uznania osób wykonujących określone czynności zawodowe za przedstawicieli jednego zawodu** – np. w przypadku pracowników samorządowych wystarczającym kryterium jest miejsce zatrudnienia, mimo bardzo istotnego zróżnicowania rodzaju wykonywanej przez nich pracy¹⁵; tym bardziej więc w granicach swobody regulacyjnej ustawodawcy mieści się uznanie za jeden zawód psychoterapeutów, którzy wykonują pracę rodzajowo zdecydowanie bardziej jednorodną;
- ***a contrario* – różnice zachodzące pomiędzy grupami podejść psychoterapeutycznych nie uzasadniają uznania przedstawicieli poszczególnych grup za przedstawicieli różnych zawodów**, bowiem zróżnicowanie statusu prawnego poszczególnych podmiotów musi pozostawać w odpowiedniej relacji do różnic w ich sytuacji – w przeciwnym razie byłoby ono sprzeczne z art. 2 w zw. z art. 32 Konstytucji RP, tj. wątpliwe w świetle zasady sprawiedliwości społecznej w związku z zasadą równości i równego traktowania;
- przyjęcie, że psychoterapeuci różnych podejść psychoterapeutycznych są przedstawicielami jednego zawodu **nie wyklucza możliwości uwzględnienia różnic między nimi – w zakresie adekwatnym do znaczenia tych różnic w obrębie tej grupy zawodowej** (np. przez stworzenie odpowiednich mechanizmów reprezentacji poszczególnych podejść psychoterapeutycznych w organach ewentualnego samorządu zawodowego).

---

¹⁵ Jak wskazuje się w literaturze, „normatywne kryterium wyodrębnienia powyższej grupy (pracowników samorządowych) nie opiera się na rodzaju wykonywanej pracy, lecz miejscu zatrudnienia (samorządowe urzędy oraz biura i jednostki organizacyjne tworzone przez samorząd). Wynikiem powyższego założenia jest ukształtowanie praw i obowiązków grupy zawodowej, która jest bardzo zróżnicowana. Zakres podmiotowy ustawy obejmuje zarówno osoby, które w samorządzie pełnią funkcje związane z prowadzeniem postępowań administracyjnych i wydawaniem rozstrzygnięć indywidualnych w postaci decyzji administracyjnych, jak i osoby z obsługi czy stanowisk pomocniczych” (M. Tomaszewska [w:] Ustawa o pracownikach samorządowych. Komentarz, red. K. W. Baran, Warszawa 2021, art. 4.).

5.1.2 Pojęcie zawodu regulowanego

Przez zawód regulowany należy rozumieć zawód, którego wykonywanie wymaga posiadania określonych kwalifikacji i jest dozwolone dopiero po uzyskaniu stosownego zezwolenia, o które można ubiegać się tylko po spełnieniu wymogów określonych w przepisach prawnych (np. zdanie egzaminu, uzyskanie wpisu na listę, ukończenie odpowiedniego szkolenia, ukończenie odpowiedniej praktyki zawodowej).

Pojęcie „zawód regulowany” to termin zaczerpnięty głównie z prawa europejskiego, a dokładnie z dyrektywy 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 r. w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych¹⁶. Zgodnie z art. 3 pkt 1 tej dyrektywy dla celów tego aktu prawnego „zawód regulowany” to działalność zawodowa lub zespół działalności zawodowych, których podjęcie, wykonywanie lub jeden ze sposobów wykonywania wymaga, bezpośrednio bądź pośrednio, na mocy przepisów ustawowych, wykonawczych lub administracyjnych, posiadania **specjalnych kwalifikacji zawodowych**; w szczególności **używanie tytułu zawodowego zastrzeżonego na mocy przepisów** ustawowych, wykonawczych i administracyjnych dla osób posiadających odpowiednie kwalifikacje zawodowe stanowi sposób wykonywania działalności zawodowej. Akt ten został zaimplementowany w ustawie o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej, której art. 5 pkt 4 stanowi, że zawód regulowany oznacza zespół czynności zawodowych, których wykonywanie jest uzależnione od posiadania określonych w przepisach regulacyjnych formalnych kwalifikacji niezbędnych do wykonywania tych czynności zawodowych oraz, o ile jest to wymagane, od spełnienia innych warunków określonych w tych przepisach, stanowiących o sposobie regulacji zawodu¹⁷.

W związku z powyższym przepisy prawa polskiego nie posługują się jednym, uniwersalnym standardem regulowania procesu nabywania uprawnień zawodowych w przypadku zawodów regulowanych ustawowo, a **regulacja tej problematyki nie jest obecnie jednolita**. W tym zakresie wskazać można kilka podstawowych podejść: (1) wymóg ukończenia odpowiednich studiów wyższych; (2) wymóg ukończenia odpowiednich studiów wyższych, odbycia stażu zawodowego oraz uzyskania pozytywnego wyniku z adekwatnego egzaminu zawodowego; (3) wymóg ukończenia odpowiednich studiów wyższych, odbycia dodatkowego szkolenia zawodowego oraz zdania specjalistycznego egzaminu zawodowego. Tym samym najbardziej standardowym wymogiem jest wymóg uzyskania wykształcenia na określonym kierunku studiów oraz pozytywnego wyniku z dedykowanego egzaminu zawodowego. Możliwość przystąpienia do egzaminu uzależniona bywa od spełniania dodatkowych względem ukończenia studiów warunków związanych z uzyskaniem dodatkowej wiedzy i doświadczenia zawodowego (np. aplikacja adwokacka)¹⁸.

¹⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 kwietnia 2006 r., K 6/06, oraz przywoływane w jego uzasadnieniu wyroki Trybunału Konstytucyjnego.

¹⁷ Por. K. Ślęzak, 1.2.2. *Zawody prawnicze a zawody regulowane* [w:] *System Prawa Pracy. Tom XIII. Zawody prawnicze*, red. K. W. Baran, K. Ślęzak, Warszawa 2022.

¹⁸ K. Dąbrowski, *Zawody zaufania publicznego na gruncie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 2022

Warto ponadto zauważyć, że zawód psychoterapeuty jest zawodem regulowanym prawnie w części państw Unii Europejskiej.

5.1.3 Pojęcie zawodu zaufania publicznego

Nie każdy zawód regulowany to zawód zaufania publicznego. Zawód zaufania publicznego - choć pojęcie to nie ma definicji ustawowej – musi posiadać określone cechy. Pojęcie „zawodu zaufania publicznego” jest pojęciem konstytucyjnym, którym posługuje się art. 17 ust. 1 Konstytucji RP, określający zasady tworzenia samorządów zawodowych. W piśmiennictwie istotę tego pojęcia tłumaczy się m.in. poprzez podkreślenie **szczególnej wagi czynności wykonywanych przez przedstawicieli zawodów zaufania publicznego oraz szczególnej pozycji, jaką prawo gwarantuje ich odbiorcom (klientom).**

Ponadto „zawód zaufania publicznego”:

- polega na obsłudze osobistych potrzeb ludzkich i wiąże się z przyjmowaniem informacji dotyczących życia osobistego – przy czym dostęp do tych informacji jest tyleż nieunikniony, co niezbędny, bowiem stanowi warunek prawidłowego i efektywnego wykonywania zawodu,
- jest zorganizowany w sposób uzasadniający przekonanie społeczne o właściwym dla interesów jednostki wykorzystywaniu tych informacji przez świadczących usługi¹⁹ – musi być wykonywany w taki sposób, aby towarzyszyło mu realne „zaufanie publiczne”, tj. przekonanie o zachowaniu przez wykonującego ten zawód dobrej woli, właściwych motywacji, należytej staranności zawodowej oraz wiara w przestrzeganie wartości istotnych dla profilu danego zawodu²⁰.

W literaturze eksponuje się również, że dla specyfiki wykonywania zawodu zaufania publicznego kluczowym elementem jest **obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej**, który stanowić powinien swego rodzaju gwarancję dopuszczenia przedstawiciela tego zawodu do prywatnej sfery życia odbiorcy takich świadczeń²¹.

Wśród podstawowych atrybutów charakteryzujących zawody zaufania publicznego wymienia się m.in.:

- szczególne znaczenie świadczonych usług, które łączone są potrzebą ochrony dóbr takich jak życie, zdrowie, wolność oraz godność;
- węzeł zaufania łączący usługodawcę z usługobiorcą, któremu towarzyszy obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej;
- podporządkowanie przedstawiciela zawodu skonkretyzowanym zasadom etyki oraz odpowiedzialności dyscyplinarnej;
- konieczność legitymowania się wysokimi kwalifikacjami merytorycznymi oraz etycznymi, jak również obowiązek ich stałego doskonalenia²².

¹⁹ Por. A. Powałowksi (red.), *Aksjologia publicznego prawa gospodarczego*, Warszawa 2022

²⁰ Por. wyroki TK z dnia 2.7.2007 r. (K 41/05); z dnia 7.5.2002 r. (SK 20/00); z dnia 18.2.2004 r. (P 21/02); z dnia 7.3.2012 r. (K 3/10); z dnia 12.2.2013 r. (K 6/12).

²¹ Por. P. Sarnecki, [w:] L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. I, Warszawa 2016,

²² C. Banasiński, [w:] H. Gronkiewicz-Waltz, M. Wierzbowski (red.), *Prawo gospodarcze. Zagadnienia administracyjnoprawne*, Warszawa 2015

Przykładami zawodów zaufania publicznego są m.in. notariusz, rzecznik patentowy (nazwane tak *expressis verbis* w ustawie) oraz adwokat, radca prawny, komornik, doradca podatkowy, biegły rewident, lekarz i lekarz dentyista, lekarz weterynarii, aptekarz, pielęgniarka i położna, psycholog (co wynika *implicite* z faktu utworzenia dla tych zawodów samorządu zawodowego, tj. tworząc dla nich samorząd zawodowy, ustawodawca uznał je za zawody zaufania publicznego).

5.1.3.1 Argumenty przemawiające za uznaniem, że zawód psychoterapeuty posiada cechy zawodu zaufania publicznego w rozumieniu art. 17 ust. 1 Konstytucji RP

W naszej ocenie następujące argumenty uzasadniają przyjęcie, że zawód psychoterapeuty **może stanowić zawód zaufania publicznego w rozumieniu art. 17 ust. 1 Konstytucji RP:**

- zawód psychoterapeuty polega na obsłudze **osobistych potrzeb ludzkich**, która pozostaje **w ścisłym związku z ochroną zdrowia**, co potwierdza treść obowiązującej definicji legalnej psychoterapii jako oddziaływania „*zmierającego do złagodzenia lub usunięcia objawów zaburzenia, poprawy funkcjonowania psychicznego i społecznego*” osób z niej korzystających, a zatem jest zawodem o doniosłym znaczeniu społecznym,
- ważną rolę w wykonywaniu tego zawodu odgrywają też **pozaprawne normy deontologii zawodowej**, które wyznaczają m.in. zasady postawy psychoterapeuty wobec osoby korzystającej z jego usług²³ i są w praktyce respektowane przez przedstawicieli tej profesji, zaś fakt że Kodeks etyczny psychoterapeuty ma zastosowanie do przedstawicieli wszystkich podejść psychoterapeutycznych **świadczy o istotnej - aksjologicznej i pragmatycznej - wewnętrznej spójności środowiska zawodowego psychoterapeutów;**
- psychoterapia może silnie wpływać na zdrowie psychiczne i życie jej uczestnika, wobec czego świadczące je osoby muszą posiadać **odpowiednie przygotowanie i adekwatne kompetencje**, w związku z czym sposób wykonywania tego zawodu powinien być objęty odpowiednimi gwarancjami kwalifikacyjnymi, które warunkowałyby dostęp do zawodu i zapewniały, że wykonujące go osoby dają rękojmię należytego prowadzenia czynności zawodowych;
- psychoterapeuta ma **dostęp do bardzo wrażliwych, tzw. sensytywnych informacji** o osobie korzystającej z jego usług, które powinny być chronione tajemnicą zawodową (analogiczna sytuacja występuje na gruncie ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów²⁴), a dostęp do tych informacji **jest niezbędnym warunkiem należytego wykonywania przez psychoterapeutę jego czynności zawodowych;**
- w społeczeństwie ukształtowało się **rzeczywiste (faktyczne) zaufanie do psychoterapeutów** i przekonanie, że we właściwy sposób wykorzystują oni powierzane im informacje, o czym świadczy m.in. przebieg debaty publicznej towarzyszącej ostatnim inicjatywom regulacyjnym, których efektem była nowelizacja ustawy o zdrowiu psychicznym.

²³ Zob. Kodeks Zasad Etycznych Związku Stowarzyszeń Polska Rada Psychoterapii (PRP): <https://prp.org.pl/zasady-etyczne/> ; Kodeks etyczny psychoterapeuty Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego: <https://sekcjanaukowapsychoterapii.org/kodeks-etyczny-psychoterapeuty/>

²⁴ Zgodnie z art. 14 przywołanej ustawy, psycholog ma obowiązek zachowania w tajemnicy informacji związanych z klientem, uzyskanych w związku z wykonywaniem zawodu.

Niezależnie od powyższego można też wskazać, że zgodnie z art. 4 ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów, świadczenie „psychoterapii” wchodzi w skład usług psychologicznych świadczonych przez psychologa jako przedstawiciela zawodu zaufania publicznego.

5.2 Pojęcie samorządu zawodowego

5.2.1 Uwagi porządkujące

Każdy samorząd zawodowy zrzęcza osoby wykonujące zawód zaufania publicznego. „Samorząd zawodowy” w rozumieniu art. 17 ust. 1 Konstytucji RP jest konstrukcją zastrzeżoną wyłącznie dla zawodów zaufania publicznego.

Ustawodawca może, ale nie musi, utworzyć samorząd zawodowy. **Dlatego nie każdy zawód zaufania publicznego ma swój samorząd zawodowy** (np. doradca inwestycyjny).

Istnieją inne formy samorządu zrzęszające osoby wykonujące określony zawód, które nie są samorządem zawodowym w rozumieniu art. 17 ust. 1 Konstytucji RP, ale "innym rodzajem samorządu", o którym mowa w art. 17 ust. 2 Konstytucji RP. Samorządy te mogą zrzęczać przedstawicieli zawodów innych niż zawody zaufania publicznego. Główna różnica pomiędzy samorządem zawodowym (art. 17 ust. 1 Konstytucji RP) a innym rodzajem samorządu zrzęszającego osoby wykonujące określony zawód (art. 17 ust. 2 Konstytucji) polega na tym, że tym drugim formom samorządu ustawodawca nie może przyznać kompetencji, które stanowiłyby ograniczenie wolności wykonywania zawodu, w tym dostępu do zawodu.

W szczególności za niedopuszczalne w świetle art. 17 ust. 2 Konstytucji uznaje się:

- warunkowanie przez ustawodawcę prawnej dopuszczalności wykonywania danego zawodu od pozytywnej decyzji organu samorządu,
- upoważnienie przez ustawodawcę samorządu do ustanawiania reguł lub zasad określających sposób wykonywania czynności zawodowych składających się na dany zawód,
- upoważnienie przez ustawodawcę samorządu do orzekania sankcji w postaci wykluczenia danej osoby z określonego zawodu.

Ustawa, która przyznawałaby takie kompetencje innemu rodzajowi samorządu zrzęszającemu osoby wykonujące określony zawód (tj. niebędącemu samorządem zawodowym), byłaby sprzeczna z art. 17 ust. 2 Konstytucji RP.

Dlatego też – ze względu na zakładany przez SNP PTP zakres kompetencji ewentualnego samorządu zrzęszającego psychoterapeutów – poniższa analiza dotyczy tylko koncepcji samorządu zawodowego psychoterapeutów, nie zaś jakiegokolwiek samorządu zrzęszającego osoby wykonujące zawód psychoterapeuty. Aby zaś mówić o samorządzie zawodowym, musimy mieć do czynienia z zawodem zaufania publicznego.

W związku z tym argumentacja dotycząca możliwości stworzenia jednego samorządu dla psychoterapeutów reprezentujących różne grupy podejść, możliwości powierzenia wykonywania niektórych zadań z zakresu szkolenia zawodowego podmiotom zewnętrznym w stosunku do samorządu oraz konieczności (lub jej braku) udziału przedstawiciela właściwego

przedmiotowo ministra podczas egzaminu zawodowego – jako spraw wtórnych wobec kwestii utworzenia samorządu zawodowego psychoterapeutów – musi za punkt wyjścia przyjmować, że zawód psychoterapeuty ma cechy zawodu zaufania publicznego (zob. argumentacja w pkt 4.1.3).

5.2.2 Funkcje i sposób tworzenia samorządu zawodowego

Zgodnie z art. 17 ust. 1 Konstytucji RP **w drodze ustawy można tworzyć samorzady zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony**. Ponadto, z treści art. 17 Konstytucji RP wynika charakterystyka podmiotowej strony samorządów zawodowych – samorząd jest zrzeszeniem osób fizycznych wykonujących określoną działalność zawodową osobiście. W konsekwencji wyklucza to skupienie w ramach samorządu osób prawnych²⁵. Zarazem dopuszczalne jest zrzeszenie w ramach samorządu zawodowego osób wykonujących zawód w różnych formach prawnych, tj. do jednego samorządu zawodowego mogą należeć osoby wykonujące dany zawód w ramach prowadzonej działalności gospodarczej oraz osoby wykonujące ten zawód ramach stosunku pracy (w formie zatrudnienia)²⁶.

Konsekwencją utworzenia samorządu zawodowego jest stworzenie dla danej grupy zawodowej **przymusowej organizacji**, wyposażonej w pewne władztwo publiczne, organizacji zamkniętej i o sformalizowanym członkostwie, której członkowie sięgają po monopol w wykonywaniu tego zawodu. Jak wspomniano, dla utworzenia samorządu na podstawie art. 17 ust. 1 Konstytucji RP, niezbędne jest przede wszystkim, aby zachodziły obiektywne przesłanki zakwalifikowania danego zawodu jako zawodu zaufania publicznego²⁷.

Sprawowanie pieczy nad wykonywaniem zawodu zaufania publicznego polega na **wykonywaniu działań gwarantujących wysoką jakość oraz kulturę wykonywania zawodu oraz odpowiedni poziom etyczny i profesjonalny osób, które dany zawód wykonują**²⁸. Jako jedną z form zabezpieczenia należytej jakości świadczeń oferowanych przez zawody zaufania publicznego wskazać można przykładowo ustalenie wymogu posiadania określonych kwalifikacji zawodowych.

Kryterium wyodrębnienia samorządu jest zawód, a więc miejsce w podziale pracy, zatem mówiąc jeszcze inaczej, decydujące jest tu – na bardziej pierwotnym poziomie – zróżnicowanie funkcjonalne. Historyczna ewolucja w tym zakresie doprowadziła do powstania wspólnot zawodowych wraz z ich tradycyjnymi formami organizacji. Dotyczy to przede wszystkim klasycznych wolnych zawodów, takich jak zawody prawnicze oraz medyczne²⁹.

5.2.3 Argumenty przemawiające za dopuszczalnością zrzeszenia psychoterapeutów reprezentujących różne grupy podejść w ramach jednego samorządu zawodowego, przy jednoczesnym ustawowym usankcjonowaniu odpowiednio różnych (dla różnych podejść)

²⁵ M. Paszkowska, *Samorząd zawodowy lekarzy w świetle ustawy o izbach lekarskich z 2009 r.*, PPP 2011, nr 4.

²⁶ Por. Wyrok TK z dnia 22.05.2001 r. (K 37/00); Postanowienie TK z dnia 30.05.2000 r. (U 5/99).

²⁷ *Samorząd zawodowy w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, PS 2011, nr 6.

²⁸ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 26 października 2017 r. VI SA/Wa 133/17.

²⁹ *Rozwój i kryzys konstytucji społecznej. Przypadek samorządów zawodowych*, Warszawa 2020.

zasad przygotowania zawodowego prowadzącego do nabycia prawa do wykonywania zawodu psychoterapeuty

Za dopuszczalnością wskazanego rozwiązania mogą przemawiać:

- **argumenty systemowe**, w tym fakt występowania w polskim ustawodawstwie samorządów zawodowych zrzeszających osoby wykonujące zawody o zróżnicowanych ścieżkach przygotowania zawodowego, np. samorząd zawodowy pielęgniarek i położnych,
- **a maiori ad minus** – skoro w polskim systemie prawa dopuszczalne jest utworzenie samorządu zawodowego zrzeszającego przedstawicieli różnych zawodów (np. pielęgniarce i położne; lekarzy i lekarzy dentyistów), to tym bardziej za dopuszczalne należy uznać utworzenie samorządu zawodowego zrzeszającego przedstawicieli tego samego zawodu (psychoterapeuty) reprezentujących różne ścieżki przygotowania zawodowego (wynikające ze stosowanej grupy podejść),
- **a contrario** – różnice zachodzące pomiędzy grupami podejść psychoterapeutycznych nie uzasadniają utworzenia odrębnych samorządów zawodowych dla poszczególnych podejść psychoterapeutycznych, bowiem zróżnicowanie statusu prawnego poszczególnych podmiotów musi pozostawać w odpowiedniej relacji do różnic w ich sytuacji – w przeciwnym razie byłoby ono sprzeczne z art. 2 w zw. z art. 32 Konstytucji RP, tj. wątpliwe w świetle zasady sprawiedliwości społecznej w związku z zasadą równości i równego traktowania;
  - **analogicznie** utworzenie samorządu zawodowego tylko dla jednej (kilku) grupy podejść należałoby uznać za wątpliwe z punktu widzenia konstytucyjnej zasady równości i równego traktowania (art. 32), bo prowadziłoby do nieuzasadnionego zróżnicowania statusu prawnego podmiotów wykazujących wspólną cechę relewantną;
  - zarazem zrzeszenie przedstawicieli różnych podejść psychoterapeutycznych w ramach jednego samorządu zawodowego **nie wyklucza** takiego ukształtowania reguł jego funkcjonowania, które w sposób proporcjonalny i adekwatny odzwierciedlą różnice pomiędzy grupami podejść (poza ścieżką przygotowania zawodowego, która warunkuje uzyskanie dostępu do zawodu, np. na poziomie struktury organizacyjnej lub zasad reprezentacji);
- ze względu na społeczne znaczenie psychoterapii, w tym jej funkcji i celów oraz naturę czynności zawodowych wykonywanych przez psychoterapeutów, **konieczne i uzasadnione jest stworzenie ustawowych gwarancji wykonywania zawodu psychoterapeuty w sposób budzący zaufanie publiczne, w tym zapewniających ochronę (tajemnicę) informacji w toku jego wykonywania – a ponieważ ocena prawidłowości wykonywania tego zawodu, zwłaszcza w sensie deontologicznym, jest praktycznie niemożliwa z zewnątrz³⁰, na straży tych gwarancji powinien stać samorząd zawodowy, sprawujący – zgodnie z art. 17 ust. 1**

³⁰ M. Kulesza, Pozycja ustrojowa i funkcje samorządów zawodów zaufania publicznego. Wyzwanie dla ustawodawcy. Rzeczpospolita 1996 (09.02.1996).

Konstytucji RP – pieczę nad należyтым wykonywaniem zawodu psychoterapeuty z punktu widzenia interesu publicznego;

- fakt, że zawód psychoterapeuty **posiada swoją tradycję i identyfikację**, a w części państw Unii Europejskiej jest też regulowany ustawowo. W tym zakresie samorząd zawodowy mógłby m.in. pełnić funkcję weryfikacyjną i gwarancyjną w zakresie należytego wykonywania zawodu psychoterapeuty przez osoby będące obywatelami innych państw członkowskich UE, które w swoim kraju posiadają status prawny psychoterapeuty i chcą wykonywać ten zawód w Polsce.

Jeśli więc przyjąć, że stosowanie różnych podejść przy zachowaniu wspólnych podstawowych reguł postępowania dalej może mieścić się w ramach koncepcji jednego zawodu – zawodu zaufania publicznego – w świetle powyższych argumentów można konsekwentnie uznać, że **przedstawiciele różnych podejść, identyfikujący się jako jedna grupa zawodowa, mogą tworzyć jeden samorząd zawodowy.**

5.3 Standard regulacji zasad nabywania prawa wykonywania zawodu i funkcjonowania samorządu zawodowego

5.3.1 Standard regulacji nabywania prawa wykonywania zawodu

Pod kątem wymogów regulacyjnych dla procesu nabywania uprawnień zawodowych kluczowe są orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, w których – na kanwie spraw dotyczących zawodów prawniczych – Trybunał potwierdził, że wybór modelu naboru do zawodów należy do ustawodawcy działającego na gruncie obowiązujących unormowań konstytucyjnych. **Konstytucja nie przesądza jednoznacznie trybu kształcenia teoretycznego oraz przygotowania praktycznego do wykonywania reglamentowanych zawodów.** W szczególności art. 17 ust. 1 Konstytucji RP nie daje podstaw do wyprowadzania jakichkolwiek szczegółowych zasad dotyczących wymaganego przygotowania do wykonywania zawodu, które wiązałyby ustawodawcę w rozważanym zakresie. Należy więc przyjąć, że prawodawca konstytucyjny nie określił standardów przygotowania zawodowego do poszczególnych zawodów zaufania publicznego i świadomie pozostawił unormowanie tej kwestii ustawodawcy zwykłemu.

Zarazem ustawodawca może powierzyć samorządowi zawodowemu władcze uprawnienia do reglamentowania dostępu do zawodu i uprawnienia do reglamentowania jego wykonywania. Realizacja tych funkcji przez samorząd zawodowy musi się jednak odbywać w granicach wyznaczonych przez art. 17 ust. 1 Konstytucji RP, czyli w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony.

Zasadniczą funkcją samorządu zawodowego jest bowiem „sfera interesu publicznego widzianego przez pryzmat poziomu etyki zawodowej, a zatem ustalanie i egzekwowanie kryteriów deontologicznych, reprezentowanie korporacji wobec władz państwowych, a także nadawanie prawa do wykonywania zawodu (co władze korporacyjne wykonują pod nadzorem władz państwowych)”³¹.

---

³¹ M. Kulesza, op. cit.

5.3.2 Przykłady regulacji zawodowych

Analizując różne regulacje ustawowe dotyczące nabywania uprawnień zawodowych wskazać można szereg przykładów, w których dostęp do danego zawodu może zostać uzyskany na dwa lub więcej różnych sposobów. Przykładowe z nich omawiamy pokrótce poniżej.

5.3.3 Radcowie prawni i adwokaci

Zgodnie z art. 23 ustawy o radcach prawnych, prawo wykonywania zawodu radcy prawnego powstaje z chwilą dokonania wpisu na listę radców prawnych i złożenia ślubowania. Jak wskazuje zaś art. 24 tej ustawy, na listę radców prawnych może być wpisany ten, kto m.in. ukończył wyższe studia prawnicze w Rzeczypospolitej Polskiej i uzyskał tytuł magistra lub zagraniczne studia prawnicze uznane w Rzeczypospolitej Polskiej oraz odbył w Rzeczypospolitej Polskiej aplikację radcowską i złożył egzamin radcowski.

Co jednak ważne, zgodnie z art. 25 ustawy o radcach prawnych, **wymogu odbycia aplikacji radcowskiej i złożenia egzaminu radcowskiego nie stosuje się względem szeregu podmiotów**, m.in. profesorów i doktorów habilitowanych nauk prawnych, osób, które przez okres co najmniej 3 lat zajmowały stanowisko Prezesa Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, jej wiceprezesa lub radcy albo wykonywały zawód komornika czy też osób, które zajmowały stanowisko sędziego, prokuratora lub wykonywały zawód adwokata albo notariusza. Analogiczne rozwiązanie przewiduje względem adwokatów art. 65 i 66 ustawy o adwokaturze.

Regulacje dotyczące zawodu radcy prawnego i adwokata uwzględniają więc **możliwość uzyskania tych samych uprawnień zawodowych przy zupełnie odmiennej ścieżce przygotowania zawodowego**.

5.3.3.1 Geodeci

Zgodnie z art. 42 Prawa geodezyjnego i kartograficznego, do wykonywania samodzielnych funkcji w dziedzinie geodezji i kartografii jest niezbędne posiadanie uprawnień zawodowych. Uprawnienia te przyznaje się w określonych w art. 43 przywołanej ustawy zakresach, m.in. geodezyjne pomiary podstawowe czy geodezyjna obsługa inwestycji. Kolejne przepisy Prawa geodezyjnego i kartograficznego określają wymogi wymagane dla uzyskania uprawnień zawodowych do wykonywania zawodu w określonych zakresach. Wymogi te przewidują dla uzyskania tego samego uprawnienia:

- możliwość posiadania różnego wykształcenia i okresu praktyki zawodowej (art. 44 ust. 1 pkt 4 oraz art. 44a ust. 1 pkt 3), np. rok praktyki zawodowej w przypadku ukończenia studiów wyższych drugiego stopnia lub jednolitych studiów magisterskich, 2 lata praktyki zawodowej w przypadku ukończenia studiów wyższych pierwszego stopnia albo 6 lat praktyki zawodowej w przypadku posiadania średniego lub średniego branżowego wykształcenia geodezyjnego;
- możliwość spełnienia części wymogów przez uzyskanie tytułu naukowego profesora albo I lub II stopnia specjalizacji zawodowej, które nadawane są w trybie odrębnych przepisów (art. 44 ust. 3 i art. 44a ust. 3);
- co więcej, Główny Geodeta Kraju może w uzasadnionych przypadkach, na wniosek osoby ubiegającej się o uzyskanie uprawnień zawodowych, uznać posiadanie innego pokrewnego

wykształcenia i długoletniej geodezyjnej lub kartograficznej praktyki zawodowej za spełnienie wymagań kwalifikacyjnych (art. 44a ust. 4 i art. 44a ust. 4).

Regulacje dotyczące zawodu geodety **uwzględniają więc nie tylko odmienne wymogi związane z nabywaniem tych samych kategorii uprawnień zawodowych, ale także wewnętrzne zróżnicowanie tego zawodu.**

5.3.3.2 Diagnosty laboratoryjni

Podobne zróżnicowanie występuje także w przypadku niektórych zawodów medycznych. Zgodnie z art. 11 ustawy o medycynie laboratoryjnej, diagnostą laboratoryjnym jest osoba, która m.in.:

- rozpoczęła po roku akademickim 2018/2019 studia przygotowujące do wykonywania zawodu diagnosty laboratoryjnego, prowadzone zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 68 ust. 3 pkt 1 Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce, i uzyskała tytuł zawodowy magistra lub
- ukończyła w Rzeczypospolitej Polskiej jednolite studia magisterskie na kierunku analityka medyczna lub medycyna laboratoryjna i uzyskała tytuł zawodowy magistra, lub
- do dnia 31 grudnia 2028 r. ukończyła jednolite studia magisterskie lub studia pierwszego i drugiego stopnia na kierunku biologia, biotechnologia, chemia, farmacja lub weterynaria i uzyskała tytuł zawodowy magistra lub równorzędny oraz ukończyła kształcenie podyplomowe w zakresie analityki medycznej w uczelni, która prowadzi studia na kierunku analityka medyczna, potwierdzone egzaminem, lub
- do dnia 31 grudnia 2028 r. ukończyła jednolite studia magisterskie lub studia pierwszego i drugiego stopnia na kierunku biologia, biotechnologia, chemia, farmacja lub weterynaria i uzyskała tytuł zawodowy magistra lub równorzędny i rozpoczęła szkolenie specjalizacyjne w dziedzinie analityki klinicznej, diagnostyki laboratoryjnej, mikrobiologii lub toksykologii.

Regulacje dotyczące zawodu diagnosty laboratoryjnego uwzględniają więc **możliwość uzyskania wykształcenia na różnych kierunkach studiów umożliwiającą zdobycie wiedzy potrzebnej w pracy diagnosty laboratoryjnego.**

5.3.3.3 Inżynierowie budownictwa

Jako ostatni przykład warto przywołać zawód inżyniera budownictwa. Przedstawiciele tego zawodu, którzy posiadają uprawnienia budowlane w specjalnościach, o których mowa w art. 14 ust. 1 pkt 2-4 Prawa budowlanego, zrzesza jedna izba inżynierów budownictwa. Tym samym izba zrzesza osoby, które uzyskały uprawnienia w różnych specjalnościach: konstrukcyjno-budowlanej, inżynierskiej oraz instalacyjnej w zakresie sieci, instalacji i urządzeń. Uzyskanie uprawnień budowlanych w poszczególnym specjalnościach wymaga zaś spełnienia odmiennych wymogów, np.:

- do kierowania robotami budowlanymi bez ograniczeń: ukończenia studiów drugiego lub pierwszego stopnia na kierunku odpowiednim dla danej specjalności oraz odbycia odpowiednio półtorarocznej lub trzyletniej praktyki na budowie;

- do projektowania bez ograniczeń: ukończenia studiów drugiego stopnia na kierunku odpowiednim dla danej specjalności, odbycia rocznej praktyki przy sporządzaniu projektów, odbycia rocznej praktyki na budowie.

Tym samym pomimo odmiennych standardów kształcenia poszczególnych specjalizacji, **wszystkie osoby posiadające odmienne uprawnienia wchodzą w skład tego samego samorządu – izby inżynierów budownictwa**. Co warto podkreślić, prawo wykonywania samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie przysługuje wyłącznie osobom wpisanym na listę członków właściwej izby samorządu zawodowego.

5.3.4 Regulacja zawodu psychoterapeuty w innych krajach UE

Jak wynika z informacji dostępnych w unijnej bazie zawodów regulowanych³², zawód psychoterapeuty jest zawodem regulowanym w części Państw Unii Europejskiej, m.in. w krajach takich jak Włochy, Austria, czy Malta. Charakterystykę tego zawodu – na bazie informacji dostępnych w tej bazie – na wybranych przykładach przedstawia poniższa tabela.

Państwo	Tytuł zawodowy	Charakterystyka
Malta	Psikoterapista Reġistrat Psychotherapist (EN)	<i>Psychotherapeutic methods refer to different types of psychotherapeutic modalities. Psychotherapists are trained in and practice, a specific modality/ies such as Gestalt, Family Therapy, Psychodynamic, Cognitive, and RET, amongst many others.</i>
Włochy	Psicoterapeuta Psychotherapist (EN)	<i>A psychotherapist, through the use of techniques that vary according to the theory he/she refers to, treats psychopathological disorders of different nature and scope, ranging from small personal discomforts to severe symptoms, which may take form of neurotic or psychotic symptoms detrimental in varying degrees to the welfare of the individual.</i>
Chorwacja	Psihoterapeut Psychotherapist (EN)	<i>Using different methods and techniques, depending on the direction of psychotherapy, the psychotherapist tries to assist the client in the development and strengthening of effective personal growth, as well as effective functioning in all life roles and situations.</i>
Austria	Psychotherapeut Psychotherapist (EN)	<i>Psychotherapy is an independent profession regulated by Austrian law since 1990 (Psychotherapy Act, 361st Federal Act of June 7, 1990 on the Exercise of Psychotherapy), which regulates the training, practice and exercise of professional psychotherapy, as well as the legal framework for the Psychotherapy Advisory Council ("Psychotherapiebeirat"). The competent supervisory authority, the Federal Ministry of Health issues additional professional guidelines on a regular basis which ensures</i>

³² <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/home>

	<i>that not only the legal framework, but also the exercise of psychotherapy in practice comply to very high standards. <u>There are more than 20 approved psychotherapeutic approaches</u>³³.</i>

Analiza informacji dostępnych w bazie zawodów regulowanych wskazuje na to, że:

- zawód psychoterapeuty regulowany jest jako jeden zawód, tj. bez wyróżniania różnych zawodów w zależności od podejścia, które reprezentuje psychoterapeuta;
- regulacje tak ujętego zawodu psychoterapeuty uwzględniają różnorodność tego zawodu, tj. występowanie różnych podejść psychoterapeutycznych, które determinują sposób wykonywania zawodu.

5.3.5 Konkluzje

- **Określenie trybu kształcenia teoretycznego oraz przygotowania praktycznego do wykonywania zawodu psychoterapeuty pozostaje w gestii ustawodawcy – z punktu widzenia prawa UE i Konstytucji RP leży to w granicach swobody regulacyjnej prawodawcy zwykłego.** Może on w praktyce przyjmować bardzo różne rozwiązania, które zapewniają jakość i wiarygodność zawodu.
- Przepisy prawa polskiego nie postępują się jednym, uniwersalnym standardem regulowania procesu nabywania uprawnień zawodowych w przypadku zawodów regulowanych ustawowo, ani zawodów zaufania publicznego, a **regulacja tej problematyki nie jest obecnie jednolita.**
- Obowiązujące w Polsce ustawy zawodowe zawierają regulacje wyraźnie uwzględniające m.in. **możliwość uzyskania tych samych uprawnień zawodowych przy zupełnie odmiennej ścieżce przygotowania zawodowego** oraz odmiennych kierunkach studiów, uwzględnienie wewnętrznego zróżnicowania zawodu. W polskim ustawodawstwie dopuszcza się także wprost zrzeszanie osób o odmiennych uprawnieniach (w tym przedstawicieli różnych zawodów, jak np. pielęgniarki i położne) w ramach jednego samorządu.
- **Zawód psychoterapeuty jest regulowany także w niektórych państwach Unii Europejskiej** – co ważne, jako jeden zawód. W ramach jednego zawodu uwzględniane są różne grupy podejść psychoterapeutycznych.

5.3.6 Znaczenie dla dalszych prac nad projektem ustawy

Mając na uwadze przedstawioną analizę, w ramach dalszych prac koncepcyjnych nad projektem ustawy o zawodzie psychoterapeuty i samorządzie zawodowym psychoterapeutów możliwe jest przyjęcie co najmniej kilku różnych podejść do uregulowania zasad nabywania uprawnień zawodowych, a także rozstrzygnięć co do ewentualnego kształtu przyszłego samorządu zawodowego. Podstawowe z nich prezentujemy poniżej.

³³ <https://www.europsyche.org/app/uploads/2019/05/Situation-Psychotherapy-in-Austria-2017-10-20.pdf>

5.3.6.1 Model odrębnych zawodów

W modelu tym każde z podejść psychoterapeutycznych miałyby swoje własne, odmienne wymogi związane z nabywaniem prawa wykonywania zawodu psychoterapeuty tylko w określonej grupie podejść. Byłyby to więc osobne, choć pokrewne zawody, z własnym tytułem zawodowym, **podobnie jak w przypadku zawodu lekarza i lekarza dentystry.**

Przedstawiciele poszczególnych podejść psychoterapeutycznych mogliby tworzyć jeden samorząd zawodowy (podobnie jak w przypadku samorządu zawodowego lekarzy i lekarzy dentystry) albo każda z podejść psychoterapeutycznych tworzyłaby własną izbę w ramach odrębnego samorządu zawodowego (podobnie jak w ustawie o samorządach zawodowych architektów oraz inżynierów budownictwa).

5.3.6.2 Model specjalizacyjny

W modelu tym każdy psychoterapeuta zdobywałby prawo wykonywania zawodu psychoterapeuty po spełnieniu takich samych podstawowych wymogów. Dalsze przygotowanie zawodowe uwzględniające uwarunkowania konkretnych podejść psychoterapeutycznych stanowiłoby rodzaj specjalizacji. Analogiczne rozwiązania obowiązuje m.in. w przypadku zawodu lekarza, który dopiero po uzyskaniu uprawnień zawodowych może przystąpić do specjalizacji np. kardiologicznej czy geriatrycznej.

W takim modelu przedstawiciele poszczególnych podejść psychoterapeutycznych – wykonujący jeden zawód psychoterapeuty - tworzyć będą jeden samorząd zawodowy (podobnie jak w przypadku samorządu zawodowego lekarzy i lekarzy dentystry – z uwzględnieniem poszczególnych specjalizacji np. lekarzy kardiologów i onkologów zrzeszonych w samorządzie lekarskim). Nie wyklucza to możliwości uregulowania zasad działania samorządu z uwzględnieniem specjalizacji np. podczas wyborów czy składów organów samorządu.

5.3.6.3 Model odrębnych podejść psychoterapeutycznych

W modelu tym każda z podejść psychoterapeutycznych miałyby swoje własne, odmienne wymogi związane z nabywaniem prawa wykonywania tego samego zawodu psychoterapeuty. Tym samym wymogi związane z procesem kształcenia przedstawicielei każdej z podejść psychoterapeutycznych mogłyby wyglądać odmiennie – choć przy zachowaniu części wspólnej, ale prowadzić do uzyskania jednego prawa wykonywania zawodu i posługiwania się tym samym tytułem zawodowym.

W takim modelu przedstawiciele poszczególnych podejść psychoterapeutycznych – wykonujący jeden zawód psychoterapeuty – tworzyć będą jeden samorząd zawodowy (podobnie jak w przypadku samorządu zawodowego lekarzy i lekarzy dentystry, czy też przy uwzględnieniu poszczególnych specjalizacji np. lekarzy kardiologów i onkologów zrzeszonych w samorządzie lekarskim). Nie wyklucza to możliwości uregulowania zasad działania samorządu z uwzględnieniem przedstawicielei poszczególnych podejść psychoterapeutycznych np. podczas wyborów czy składów organów samorządu.

5.3.6.4 Model odrębnych podejść psychoterapeutycznych z częścią wspólną

W modelu tym każdy przyszły psychoterapeuta musiałby spełnić wymogi „wspólne” dla wszystkich psychoterapeutów oraz wymogi „szczególne” charakterystyczne dla wybranej grupy podejść.

Model ten przypomina model specjalizacyjny, z tą zasadniczą różnicą, że część „wspólna” i „szczególna” realizowane są równocześnie. Do uzyskania jednego prawa wykonywania zawodu i posługiwania się tym samym tytułem zawodowym wymagane byłoby łączne ukończenie obu części.

W takim modelu przedstawiciele poszczególnych podejść psychoterapeutycznych – wykonujący jeden zawód psychoterapeuty - tworzyć będą jeden samorząd zawodowy (podobnie jak w przypadku samorządu zawodowego lekarzy i lekarzy dentyków). Nie wyklucza to możliwości uregulowania zasad działania samorządu z uwzględnieniem przedstawicieli poszczególnych podejść psychoterapeutycznych np. podczas wyborów czy składów organów samorządu.

6. ANALIZA PRAWNA – DELEGACJA SZKOLENIA I EGZAMINÓW ZAWODOWYCH

6.1 Standard regulacji zasad szkolenia zawodowego i egzaminów zawodowych

Zasady szkolenia zawodowego i egzaminowania są zróżnicowane, w zależności od sposobu ukształtowania danego zawodu. W pierwszej kolejności należy wyróżnić **model aplikacyjny**, odznaczający się cechą podporządkowania ścieżki kształcenia zawodowego wobec programu ustalającego – co do zasady – przez samorzady zawodowe. Okres aplikacji trwa zazwyczaj kilka lat, a jego zwieńczeniem jest egzamin zawodowy. Materiały wymagane do przyswojenia przez kandydata oraz zasady obowiązkowego stażu są określane przez organy samorządu zawodowego lub instytucje publiczne. Tego rodzaju model funkcjonuje m.in. w zawodach adwokata, radcy prawnego czy biegłego rewidenta. Istnieją zawody, które nie precyzują bezpośrednio samej ścieżki kształcenia, jednak wymagają **wyższego wykształcenia w odpowiednim kierunku oraz zdania egzaminów zawodowych**. W niektórych przypadkach – np. zawodu doradcy podatkowego, licencji detektywa – egzaminy są **przeprowadzane przez organy władzy publicznej**, w innych – np. w przypadku uprawnień budowlanych – **przez samorzady zawodowe**.

Na potrzeby niniejszego memorandum kluczowa jest odpowiedź na pytanie, czy w procesie kształcenia oraz przeprowadzania egzaminów mogą zostać włączone podmioty trzecie, które nie znajdują się w strukturze samorządu zawodowego, i – jeśli tak – jakie to mogą być podmioty oraz jakie warunki powinny zostać przy tym spełnione.

6.2 Możliwość delegowania szkolenia zawodowego i egzaminowania na podmioty trzecie

Zgodnie z art. 17 ust. 1 Konstytucji RP samorzady zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego, **sprawują pieczę nad należyтым wykonywaniem tych zawodów** w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony. Ustawa zasadnicza nie konkretyzuje przy tym w żaden sposób, jak w wymiarze organizacyjnym ma wyglądać „sprawowanie pieczy”.

Pojęcie „pieczy” powinno być rozumiane szeroko. Pieczę należy odnosić nie tylko do zadań nazwanych w ustawach wprost sprawowaniem pieczy czy nadzoru, ale także m.in. do władczego decydowania (lub współdecydowania) o dopuszczeniu do zawodu, do ustalania zasad etyki i deontologii zawodowej oraz sprawowania orzecznictwa dyscyplinarnego³⁴.

---

³⁴ M. Karcz-Kaczmarek, Maciejewski, Samorzady zawodowe i zakres ich samodzielności w świetle doktryny oraz orzecznictwa, *Studia Prawno-ekonomiczne*, t. XCV, 2015, s. 64.

W związku z tym, jak zauważa się z literaturze (w kontekście zawodów prawniczych), choć Konstytucja poniekąd sugeruje, by aplikację organizowały zwłaszcza samorządy zawodowe – sprawując pieczę nad należyтым wykonywaniem zawodu, to **istota opisywanego modelu wydaje się nie przesądzać o tym, jaki podmiot powinien być w tym zakresie uprawniony**. Przykładowo w Hiszpanii przesłanką dostępu do zawodu adwokata jest m.in. ukończenie specjalistycznego szkolenia zawodowego, które organizować mogą zarówno państwowe lub prywatne uczelnie wyższe, jak i prowadzone przez samorząd zawodowy szkoły praktyk prawniczych³⁵. Uzasadnia to przyjęcie wniosku, że proces przygotowania zawodowego nie musi być – pod kątem organizacyjnym – w pełni realizowany przez samorząd. Szkolenia i egzaminy mogą być potencjalnie przeprowadzane przez podmioty trzecie.

Podobnie austriacka ustawa o psychoterapii stanowi, że za **szkolenie i egzaminowanie kandydatów na psychoterapeutów odpowiadają instytucje publiczne lub prywatne, które otrzymały wpis na listę prowadzoną przez Kanclerza Federalnego**. Tym samym piecza zapewniana jest przez mechanizm, który narzuca pewien standard kształcenia i egzaminowania, nie ograniczając podmiotów, które mogą realizować poszczególne działania pod warunkiem spełnienia tego standardu.

6.2.1 Warunki dopuszczalności delegowania przez samorząd zawodowy szkolenia zawodowego i egzaminowania na podmioty trzecie

Wydaje się, że warunki, jakie powinny być spełnione, aby – z punktu widzenia systemowego, a także w świetle standardów konstytucyjnych – dopuszczalne było delegowanie przez samorząd zawodowy zadań z zakresu szkolenia zawodowego i egzaminowania na podmioty trzecie obejmują m.in.:

- aby ww. zadania **mieściły się w granicach kompetencji przyznanych samorządowi zawodowemu przez ustawę** (na zasadzie *nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet*, łac. nikt nie może przenieść więcej prawa, niż sam miał) – optymalnie, aby ustawa wprost dopuszczała możliwość powierzenia ww. zadań podmiotom trzecim, określała jego tryb i warunki (za niewystarczające należy uznać uregulowanie tej kwestii wyłącznie w wewnątrz korporacyjnych/samorządowych aktach wewnętrznych);
- delegowanie takie musi odbywać się nie tylko w granicach uprawnień przyznanych ustawą samorządowi zawodowemu, ale też **w sposób realizujący funkcje tego samorządu** (tj. sprawowanie pieczy nad należyтым wykonywaniem reprezentowanego zawodu, co wymaga odpowiedniego zaplecza organizacyjnego i kompetencyjnego ze strony podmiotów szkolących i egzaminujących, a także w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony, co jest w szczególności przeciwieństwem działania w interesie partykularnym);
- szkolenie i egzaminowanie powinno być **oddzielone od elementu wpisu lub innego odpowiedniego aktu formalnego dopuszczenia do wykonywania zawodu** (który nie powinien podlegać delegowaniu);

---

³⁵ K. Dąbrowski, Zawody zaufania publicznego na gruncie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Warszawa 2022.

- **egzamin powinien być przeprowadzany przez podmiot inny niż podmiot kształcący** (odpowiedzialny za szkolenie), w skład osobowy którego nie wchodzi osoby tworzące podmiot kształcący;
- warunki i tryb powierzania podmiotom trzecim zadań z zakresu szkolenia i egzaminowania powinny być **transparentne i niedyskryminacyjne**;
- sposób wykonywania powierzonych podmiotom trzecim zadań powinien podlegać **odpowiedniej kontroli ze strony samorządu** (która może być realizowana np. przez odpowiednio skonstruowaną sprawozdawczość albo uprawnienia nadzorcze organów samorządu wobec tych podmiotów trzecich);
- mechanika delegowania zadań w ww. zakresie **nie może dopuszczać do sytuacji, gdy dochodzi do faktycznego ograniczenia dostępu do zawodu przez czynniki pozostające w gestii podmiotów zewnętrznych**, np. w wyniku ograniczeń w dostępności należących do nich zasobów albo podyktowanych przez nie kosztów szkolenia/egzaminowania;
- z punktu widzenia uczestników proces szkolenia i egzaminowania powinien być objęty **odpowiednimi gwarancjami proceduralnymi, w tym stosowną ścieżką odwoławczą, a potencjalnie też kontrolą sądową**.

6.3 Przykłady regulacji związanych z kształceniem i egzaminowaniem

W prawie krajowym obecnie istnieją już uregulowania, które przewidują delegowanie prowadzenia kształcenia i egzaminowania na instytucje inne niż samorządy zawodowe. Poniżej prezentujemy przykłady.

6.3.1 Przewodnicy górscy

Zgodnie z art. 24 ustawy o usługach hotelarskich oraz usługach pilotów wycieczek i przewodników turystycznych, wykonywanie działalności w zakresie szkolenia dla kandydatów na przewodników górskich wymaga uzyskania **wpisu do rejestru organizatorów szkoleń dla kandydatów na przewodników górskich prowadzonego przez marszałka województwa**. Organizator szkolenia jest zobowiązany m.in. realizować program szkolenia dla kandydatów na przewodników górskich, który określony został w przepisach wykonawczych do przywołanej ustawy. Marszałek województwa jest upoważniony do kontroli organizatorów szkoleń dla kandydatów na przewodników górskich.

Zgodnie z art. 25 ustawy o usługach hotelarskich oraz usługach pilotów wycieczek i przewodników turystycznych, egzamin na przewodnika górskiego **przeprowadza komisja egzaminacyjna powoływana przez marszałka województwa** właściwego ze względu na obszar górski. **Do komisji egzaminacyjnych powołuje się przedstawicieli stowarzyszeń zrzeszających przewodników górskich dla określonego obszaru górskiego** oraz organizacji zrzeszających organizatorów turystyki, a także przedstawiciela wojewódzkiego konserwatora zabytków, jeżeli na obszarze górskim objętym uprawnieniami, o które ubiega się kandydat na przewodnika górskiego, znajdują się zabytki i muzea.

Kwestie organizacyjne związane z przeprowadzeniem egzaminu reguluje rozporządzenie Ministra Sportu i Turystyki w sprawie nabywania uprawnień przewodnika górskiego. Ustanawia

ono m.in. kryteria dla członków komisji egzaminacyjnej – członkiem może być osoba posiadająca wykształcenie wyższe w zakresie związanym z problematyką egzaminu na przewodnika górskiego oraz posiadająca odpowiednie uprawnienia przewodnika górskiego oraz wykazująca się pięcioletnią czynną działalnością jako przewodnik górski na odpowiednim obszarze uprawnień (§11 ust. 3). Wskazuje też, że w pracach komisji egzaminacyjnej uczestniczy **sekretarz tej komisji, który jest pracownikiem urzędu marszałkowskiego**, odpowiedzialny za sporządzenie dokumentacji z przebiegu egzaminu. Sekretarz komisji nie jest jednak członkiem tej komisji.

W tym modelu:

- szkolenie prowadzone jest przez dowolne podmioty spełniające ustawowe kryteria;
- za egzamin odpowiada przedstawiciel władzy publicznej, ale organizacyjnie komisja egzaminacyjna składa się z kompetentnych członków organizacji pozarządowych;
- swoistą formą kontroli jest udział w roli sekretarza komisji egzaminacyjnej pracownika urzędu.

6.3.2 Biegli rewidentci

Zgodnie z art. 4 ust. 2 pkt ustawy z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym, jednym z warunków uzyskania tytułu biegłego rewidenta jest m.in. odbycie rocznej praktyki w zakresie rachunkowości w państwie Unii Europejskiej oraz co najmniej 2-letniej aplikacji w firmie audytorskiej zarejestrowanej w państwie Unii Europejskiej pod kierunkiem biegłego rewidenta lub biegłego rewidenta zarejestrowanego w państwie Unii Europejskiej albo 3-letniej aplikacji w firmie audytorskiej zarejestrowanej w państwie Unii Europejskiej pod kierunkiem biegłego rewidenta lub biegłego rewidenta zarejestrowanego w państwie Unii Europejskiej³⁶.

Zgodnie z art. 10 przywołanej ustawy, szkolenia w ramach obligatoryjnego doskonalenia zawodowego mogą przeprowadzać Polska Izba Biegłych Rewidentów lub jednostka uprawniona. Jednostką uprawnioną jest jednostka wpisana do wykazu prowadzonego przez Krajową Radę Biegłych Rewidentów, który jest publikowany na stronie internetowej Polskiej Izby Biegłych Rewidentów.

Do wykazu jednostek uprawnionych Krajowa Rada Biegłych Rewidentów wpisuje jednostkę, która:

- opracowała programowe i organizacyjno-techniczne założenia obligatoryjnego doskonalenia zawodowego;
- zapewniła, iż obligatoryjne doskonalenie zawodowe przeprowadzane będzie przez osoby posiadające wiedzę i doświadczenie w tym zakresie;
- zapewniła przygotowanie materiałów merytorycznych na potrzeby przeprowadzania obligatoryjnego doskonalenia zawodowego obejmujące opracowania własne lub dostępne publikacje;

---

³⁶ Lub alternatywnie posiada co najmniej 15-letnie doświadczenie zawodowe w zakresie rachunkowości, prawa, finansów i rewizji finansowej, podczas którego nabyła umiejętności wymagane od biegłych rewidentów. Dodatkowo potwierdza to zatem, że te same uprawnienia zawodowe można zdobyć na różne sposoby.

- określiła sposób i formę przeprowadzania obowiązkowego doskonalenia zawodowego. Krajowa Rada Biegłych Rewidentów może przeprowadzać wizytacje w jednostkach uprawnionych.

Za przeprowadzenie egzaminów odpowiedzialna jest specjalna Komisja, która składa się z 19 członków powoływanych i odwoływanych przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych. W skład Komisji wchodzi 10 przedstawicieli ministra właściwego do spraw finansów publicznych, w tym 4 osoby niebędące pracownikami urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw finansów publicznych, wybrane spośród przedstawicieli środowisk akademickich, 7 przedstawicieli rekomendowanych przez Krajową Radę Biegłych Rewidentów spośród biegłych rewidentów wpisanych do rejestru oraz 2 przedstawicieli rekomendowanych przez Komisję Nadzoru Finansowego.

W tym modelu:

- szkolenie prowadzone jest przez samorząd lub dowolne podmioty spełniające ustawowe kryteria;
- za egzamin odpowiada powoływana przez władzę publiczną komisja;
- w składzie komisji znajdują się przedstawiciele władzy publicznej.

6.3.3 Uprawnienia budowlane

Zgodnie z art. 12 Prawa budowlanego, warunkiem uzyskania uprawnień budowlanych jest zdanie egzaminu ze znajomości procesu budowlanego oraz umiejętności praktycznego zastosowania wiedzy technicznej. **Egzamin składa się przed komisją egzaminacyjną powoływaną przez organ samorządu zawodowego albo inny upoważniony organ.** Prawo budowlane nie przewiduje dodatkowych wymogów co do składu komisji, w tym udziału w jej składzie osób spoza samorządu. W zależności od posiadanego wykształcenia i zakresu odbytej praktyki zawodowej egzamin jest przeprowadzany na uprawnienia budowlane do projektowania w danej specjalności, kierowania robotami budowlanymi w danej specjalności lub projektowania i kierowania robotami budowlanymi w danej specjalności.

W tym modelu:

- za egzamin odpowiada komisja powoływana przez samorząd;
- w składzie komisji znajdują się tylko przedstawiciele powoływani przez samorząd.

6.3.4 Egzaminy zawodów medycznych

Egzaminy dla części zawodów medycznych, w tym m.in. Lekarski Egzamin Końcowy, organizuje i przeprowadza Centrum Egzaminów Medycznych (CEM), które jest państwową jednostką budżetową podległą ministrowi właściwemu do spraw zdrowia. Członków Komisji Egzaminacyjnej powołuje i odwołuje dyrektor CEM. Kandydatów do Komisji Egzaminacyjnej zgłaszają dyrektor CEM, rektorzy uczelni prowadzących kształcenie na kierunku lekarskim lub lekarsko-dentystycznym, wojewodowie i okręgowe rady lekarskie.

W tym modelu:

- za egzamin odpowiada dedykowana jednostka podległa władzy publicznej;

- w składzie komisji mogą znaleźć się przedstawiciele osób wykonujących zawód medyczny jak i przedstawiciele władzy publicznej.

6.3.5 Przykład austriacki

W systemie prawa austriackiego, ustawa o psychoterapii dzieli kształcenie psychoterapeutów na część ogólną (psychoterapeutyczny kurs propedeutykny – składający się z minimum 765 godzin teorii i 550 godzin praktyki) i szczególną (psychoterapeutyczny kurs specjalistyczny – zakładający minimum 300 godzin teorii i 1600 godzin części praktycznej)³⁷.

Szkolenia odbywają się na kursach w instytucjach prywatnych lub publicznych, które po konsultacji z Radą Doradczą ds. Psychoterapii zostały **uznane przez Kanclerza Federalnego w porozumieniu z Federalnym Ministrem Nauki i Badań** za instytucje szkolące w zakresie propedeutyki³⁸. Składając wniosek o uznanie, organizatorzy takich instytucji przedkładają szczegółowy program szkolenia, a także odpowiednie dokumenty dotyczące liczby, powołania i kwalifikacji wymaganej kadry nauczycielskiej. Kanclerz Federalny, po zasięgnięciu opinii Rady Doradczej ds. Psychoterapii, sporządza listę wszystkich instytucji, w których można odbyć staż³⁹.

Instytucje składają Kanclerzowi Federalnemu sprawozdania z działalności co rok. Uznanie danej instytucji za mogącą prowadzić szkolenie następuje, jeżeli osiągnięcie celów kształcenia jest zagwarantowane treścią i zakresem programu kształcenia oraz wiedzą i umiejętnościami kadry dydaktycznej.

6.3.6 Konkluzje

- Zasady szkolenia zawodowego i egzaminowania są zróżnicowane, w zależności od sposobu ukształtowania danego zawodu. Samorządy zawodowe sprawują pieczę nad m.in. procesem nadawania uprawnień zawodowych, ale nie przesądza to o tym, jakie podmioty mogą być w ten proces zaangażowane. Potencjalnie więc **proces przygotowania zawodowego i egzaminowania może przebiegać z zaangażowaniem podmiotów trzecich**.
- Obowiązujące regulacje przewidują powyższą możliwość, **uzależniając możliwość zaangażowania zewnętrznych podmiotów od warunku spełnienia przez nie ustawowych wymogów**.
- Z obowiązujących regulacji nie wynika jeden określony model nadzoru państwa nad pieczę sprawowaną przez samorząd. W szczególności **nie sposób wywieść obowiązku udziału w egzaminie przedstawiciela władzy publicznej** (choć jest to spotykane rozwiązanie). W orzecznictwie TK podkreśla się, że nadzór państwa nad działalnością samorządu zawodowego powinien być sprawowany **tyko w niezbędnym zakresie**⁴⁰, a organ nadzorujący **nie może nadzorowanych podmiotów i jednostek wyręczać w ich działalności**⁴¹.

³⁷ Gesamte Rechtsvorschrift für Psychotherapiegesetz, Fassung vom 01.09.2023; §3; §6.

³⁸ Gesamte Rechtsvorschrift für Psychotherapiegesetz, Fassung vom 01.09.2023; §4.

³⁹ Gesamte Rechtsvorschrift für Psychotherapiegesetz, Fassung vom 01.09.2023; §5.

⁴⁰ Wyrok TK z dnia 1.12.2009 r. (K 4/08).

⁴¹ Tamże. Zob. też wyrok TK z dnia 7.3.2012 r. (K 3/10).

6.3.7 Znaczenie dla dalszych prac nad projektem ustawy

Mając na uwadze przedstawioną analizę, w ramach dalszych prac koncepcyjnych nad projektem ustawy o zawodzie psychoterapeuty i samorządzie zawodowym psychoterapeutów możliwe jest przyjęcie co najmniej kilku różnych podejść do uregulowania zasad procesu przygotowania zawodowego i egzaminowania przy uwzględnieniu obecnych uwarunkowań faktycznych tego procesu. Podstawowe z nich prezentujemy poniżej.

6.3.8 Model samorządowy

W modelu tym na poziomie ustawowym (w tym w ramach przepisów wykonawczych wydawanych w formie rozporządzenia) ustanowione zostaną wymogi dla podmiotów prowadzących przygotowanie zawodowe oraz tryb przeprowadzenia egzaminów zawodowych, w tym w szczególności sposób powoływania komisji egzaminacyjnych oraz wymogi wobec jej członków. Podstawowym założeniem tego modelu jest uznanie uregulowania kluczowych elementów procesu na poziomie obowiązujących przepisów prawa jako wystarczającej kontroli państwa nad zawodem zaufania publicznego.

Zadaniem samorządu zawodowego będzie:

- Prowadzenie procesu autoryzacji podmiotów prowadzących przygotowanie zawodowe oraz prowadzenie listy takich podmiotów;
- Organizacja i przeprowadzanie egzaminów zawodowych zgodnie z ustawowym standardem.

6.3.9 Model państwowy

W odróżnieniu od modelu samorządowego przyjmujemy założenie, że samo uregulowanie kluczowych elementów procesu na poziomie obowiązujących przepisów prawa nie jest wystarczającą formą kontroli państwa nad zawodem zaufania publicznego. Wobec tego państwo powinno bezpośrednio uczestniczyć w procesie.

Zadaniem państwa będzie:

- Prowadzenie procesu autoryzacji podmiotów prowadzących przygotowanie zawodowe oraz prowadzenie listy takich podmiotów. Samorząd zawodowy może pełnić rolę pomocniczą np. zgłaszać rekomendowane podmioty do wpisu na listę.
- Organizacja i przeprowadzanie egzaminów zawodowych zgodnie z ustawowym standardem. Organ władzy publicznej mógłby wyznaczać komisję egzaminacyjną spośród kandydatów zgłoszonych przez samorząd lub autoryzowane podmiot szkolące.

6.3.10 Model mieszany

W odróżnieniu od modelu samorządowego przyjmujemy założenie, że samo uregulowanie kluczowych elementów procesu na poziomie obowiązujących przepisów prawa nie jest wystarczającą formą kontroli państwa nad zawodem zaufania publicznego. Wobec tego państwo powinno bezpośrednio uczestniczyć w procesie, ale poziom jego zaangażowania może być ograniczone względem modelu państwowego.

Zadaniem samorządu zawodowego będzie:

- Prowadzenie procesu autoryzacji podmiotów prowadzących przygotowanie zawodowe oraz prowadzenie listy takich podmiotów. W procesie autoryzacji powinna uczestniczyć osoba wyznaczona przez organ publiczny, np. weryfikować kompletność i poprawność wniosków.
- Organizacja i przeprowadzanie egzaminów zawodowych zgodnie z ustawowym standardem. W składzie komisji egzaminacyjnej brałby udział przedstawiciel organu publicznego, który ze względu na specyfikę egzaminu powinien wykonywać zawód psychoterapeuty.

Prof. dr hab. Marcin Matczak

Radca Prawny

Dr Anna Hlebicka – Józefowicz

Adwokat